

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

КВІТКА ОКСАНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 378.147.091.31-051:316:159.955.4

**ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Малихін Олександр Володимирович,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу дидактики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коваленко Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практики англійського
усного і писемного мовлення;

кандидат педагогічних наук
Пшенична Ірина Сергіївна,
Київський національний університет технологій та
дизайну, доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «06» травня 2021 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 418.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті та в науковій бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д.

Автореферат розісланий «05» квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Онопрієнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Глобальні зміни, котрі відбуваються в сучасній матриці розвитку людської цивілізації, зумовлюють хаотичні й непередбачувані трансформації в усіх сферах суспільства. Не є виключенням й освітня галузь, стан розвиненості якої безпосередньо впливає на рівень освіченості особистості, її загальнокультурну відповідність надшвидкому оновленню інформаційно залежного світу. Актуалізується передусім потреба в самовираженні особистості в глобалізованому інформаційному середовищі. Здійснений аналіз нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.)), наукових доробків українських і зарубіжних учених (О. Антоненко, Н. Арістова, Н. Бібік, В. Бондар, М. Бурда, О. Дубасенюк, М. Євтух, В. Желанова, М. Житник, І. Зимня, С. Калашнікова, В. Краєвський, О. Красільнікова, Н. Кузьміна, С. Лісова, О. Локшина, В. Луговий, О. Ляшенко, О. Малихін, Ю. Мальований, А. Маркова, Н. Побірченко, О. Пометун, Дж. Равен, Ю. Рашкевич, О. Савченко, В. Свистун, С. Сисоева, Ж. Таланова, В. Титаренко, О. Топузов, О. Трубачева, І. Федорова, О. Федорцова, В. Хутмахер, А. Хуторської, В. Ягупов) надає виважені й верифіковані підстави стверджувати, що реалізація в освітньому процесі закладів вищої освіти основних положень компетентнісного підходу уможливорює всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця. Підготовка, яка ґрунтується на принципах компетентнісного підходу, сприяє набуттю ним позитивного досвіду щодо збереження та створення культурних і матеріальних цінностей на благо сучасного суспільства й майбутніх поколінь. Важливим у цьому аспекті видається формування в студентів різних спеціальностей взагалі й студентів гуманітарних спеціальностей зокрема загальнокультурної компетентності, оскільки саме вона значним чином впливає на їхню здатність до перетворювальної діяльності, спрямованої на збереження світової культурної спадщини, національної самобутності й ідентичності, умінь і навичок застосовувати здобутий культурний досвід задля ефективного співіснування та взаємодії в сучасному багатокультурному суспільстві.

У розумінні сутності загальнокультурної компетентності враховуємо напрацьований досвід сучасних дослідників (А. Галенко, І. Гриценко, Дем'яненко, І. Драч, Г. Єсин, М. Князян, І. Ковалинська, Г. Кондратенко, А. Краснощок, О. Малихін, Т. Маркова, А. Мельчинська, Т. Мішеніна, Н. Молодиченко, Т. Мороз, М. Моцар, Т. Несвірська, Л. Охріменко, А. Павленко, Д. Паніотова, С. Паршук, А. Тарасюк, В. Титаренко, Я. Тікан, С. Троянська, Г. Товканець, О. Федорцова, Л. Халецька, Г. Шпиталевська, І. Шумілова, С. Яблоков, М. Яковлєва).

Дидактична проблема формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету має розв'язуватись на ґрунті осмислення здобутків психологів, котрі розробляли теорії особистості та теорії розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, А. Бандура, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, Е. Еріксон, Г. Костюк, А. Маслоу, В. М'ясищев, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Б. Скіннер, Н. Талізінна,

Е. Фромм, К. Хорні), а також праць представників класичної дидактики (Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Гончаренко, Л. Занков, І. Ільясов, В. Ледньов, І. Лернер, О. Ляшенко, Ю. Мальований, М. Махмутов, В. Оконь, В. Онищук, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Скаткін, М. Фіцула, Г. Щукіна, Є. Ямбург, М. Ярмаченко).

Вивчення досвіду організації та здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти, котрі готують студентів гуманітарних спеціальностей, а також урахування основоположних позицій сучасної теорії навчання, філософії освіти, психодидактики зумовило виявлення наявної сукупності суперечностей, котрі потребують усунення задля забезпечення ефективності формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету, а саме:

- між усвідомлюваною потребою реформування вищої гуманітарної освіти на засадах інтегративного поєднання реалізації положень компетентнісного підходу й інших методологічних підходів та недостатньою розробленістю теоретико-методологічних основ функціонування ефективних дидактичних моделей для здійснення такого реформування;

- між наявністю науково-педагогічного досвіду вивчення загальнокультурної спадщини розвитку цивілізації в умовах здійснення фахової гуманітарної підготовки студентів та відсутністю обґрунтованої дидактичної моделі цілеспрямованого формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей із максимальним використанням дидактичного потенціалу інформаційно-освітнього університетського середовища;

- між необхідністю константного підвищення рівня загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як однієї з ключових для навчання протягом життя та недостатнім науково-методичним забезпеченням реалізації цієї потреби на ґрунті створення відповідних організаційно-дидактичних умов.

Виявлені суперечності можуть бути розв'язані завдяки цілеспрямованому науково-теоретичному вивченню окресленої дидактичної проблеми вищої школи та здійсненню дослідно-експериментальної роботи з перевірки її результативності на теоретико-практичному рівні, що дало змогу сформулювати тему дисертаційної праці **«Формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну працю виконано в межах реалізації плану науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України «Прогнозування розвитку загальної середньої освіти як рівневої системи» (№ державної реєстрації 0116U003185, 2016-2018 рр.). Тему дисертаційної праці затверджено Вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (витяг із протоколу № 4 від 31 березня 2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 14 червня 2016 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні структурно-функційної дидактичної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету,

обґрунтуванні доцільності її впровадження в освітній процес вищої школи на основі створення відповідної сукупності організаційно-дидактичних умов.

Відповідно до сформульованої мети визначено **завдання дослідження**:

1. На засадах вивчення особливостей реалізації компетентнісного підходу в інтегративному поєднанні з іншими методологічними підходами в освітньому процесі вищої школи, уточнити зміст й описати структуру загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як дидактичного феномена.

2. Розробити та теоретично обґрунтувати структурно-функційну дидактичну модель формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету.

3. Виявити та дефініціювати сукупність організаційно-дидактичних умов формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету як основи моделювання досліджуваного процесу.

4. Розробити експериментальну програму на основі конкретизації критеріїв і показників вияву рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та відповідного діагностувального інструментарію.

5. Організувати та здійснити експериментальну перевірку дієвості імплементації авторської дидактичної моделі в освітній процес вищої школи на основі створення відповідних організаційно-дидактичних умов.

Об'єкт дослідження: освітній процес студентів гуманітарних спеціальностей університету.

Предмет дослідження: формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету.

Науково-педагогічне дослідження актуальної проблеми дидактики вищої школи здійснювалося на основі сформульованого *припущення* про те, що формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету буде ефективним, якщо буде розроблено теоретично обґрунтовану структурно-функційну дидактичну модель формування досліджуваного дидактичного феномена й упроваджено її в освітню практику вищої гуманітарної школи на основі створення сукупності відповідних організаційно-дидактичних умов.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення, що розкривають питання:

- методології вивчення дидактичних явищ, їхнього моделювання (А. Бандура, В. Бондар, Б. Глинський, В. Краєвський, Н. Кузьміна, М. Левіна, В. Лозова, О. Малихін, Ю. Мальований, В. Паламарчук, С. Сисоєва, В. Пікельна, А. Хуторської);
- реалізації компетентнісного підходу в закладах освіти (Н. Бібік, М. Євтух, І. Зимня, В. Краєвський, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, В. Серіков, С. Сисоєва, О. Топузов, О. Трубачева, А. Хуторської);

- психолого-педагогічних особливостей особистісно зорієнтованої освіти (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, Б. Ананьєв, І. Бех, О. Бодальов, Л. Божович, Є. Бондаревська, Л. Виготський, І. Гальперін, В. Давидов, М. Євтух, Ю. Кулюткін, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сластьонін);
- взаємозв'язку освіти та культури (І. Бех, В. Біблер, Є. Бондаревська, С. Гессен, Б. Гершунський, В. Гумбольдт, М. Євтух, І. Зязюн, М. Каган, К. Леві-Стросс, Ю. Лотман, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська);
- гуманітарного розвитку й становлення індивіда (О. Барановська, М. Бахтін, Б. Бім-Бад, Н. Герасименко, Н. Євтушенко, О. Малихін, М. Малоїван, Т. Опалюк, Р. Попов, А. Реан, І. Сіняговська, О. Сухомлинська); А. Петровський);
- філософії освіти (В. Андрющенко, Г. Гегель, С. Гессен, І. Зязюн, І. Кант, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, В. Огнев'юк, І. Прокопенко, К.-Г. Юнг);
- теорії діяльності та теорії навчання (С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Гончаренко, П. Гальперін, В. Данилов, Л. Занков, І. Зимня, Л. Коган, О. Леонт'єв, І. Малафійк, О. Малихін, А. Маркова, С. Рубінштейн, М. Скаткін, Н. Талізін, М. Фіцула, В. Шамова, М. Ярмаченко).

Для здійснення теоретико-експериментального дослідження в межах дисертаційної праці було застосовано такі методи:

- *теоретичні*: системний і порівняльний аналіз філософської, психолого-педагогічної, дидактико-методичної та навчально-методичної літератури задля дослідження специфіки застосування та реалізації положень компетентнісного підходу як сучасної дидактичної парадигми реформування вищої гуманітарної освіти, конкретизації поняття «загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей», визначення змісту й опису її структури, з'ясування дидактичного та світоглядного потенціалу дисциплін гуманітарного циклу; теоретичне моделювання задля створення структурно-функційної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому процесі університету; метод узагальнення педагогічного досвіду вивчення дидактичних явищ з метою виявлення й дефініціювання організаційно-дидактичних умов як основи розроблення моделі; методи теоретичного прогнозування для подальшого визначення динаміки формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей;

- *емпіричні*: опитування (анкетування, педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ювання) студентів гуманітарних спеціальностей і викладачів закладів вищої освіти задля конкретизації критеріїв і показників сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей; бесіда, тестування, педагогічне спостереження для вияву динаміки формування показників (покомпонентно) загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей; ранжування задля визначення форм навчання й форм організації навчання й освітнього процесу у вищій гуманітарній школі, оптимальних з позицій забезпечення розв'язування проблеми дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), спрямований на вивчення ефективності імплементації розробленої

структурно-функційної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету на основі створення відповідної сукупності організаційно-дидактичних умов;

- *методи математичної статистики* (середнє арифметичне, критерій Пірсона) задля оброблення результатів експериментальної роботи та їхня інтерпретація в контексті підтвердження їхньої достовірності, доведення правомірності висунутого припущення.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше розроблено й обґрунтовано* структурно-функційну дидактичну модель загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету, яку визначено як єдність чотирьох взаємопов'язаних конструктивних блоків: пропедевтично-актуалізаційного, організаційно-інформаційного, діяльнісно-креативного та результативно-компетентнісного; виявлено й дефініційовано сукупність організаційно-дидактичних умов як основу моделювання досліджуваного процесу: 1) активація мотивації здобуття гуманітарних знань як ціннісно-особистісної основи розвитку особистості в умовах глобалізації; 2) суб'єктивізація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищій школі; 3) створення стимулювального інформаційно-гуманітарного середовища як засобу константного оновлення змісту загальнокультурної (як складової гуманітарної) підготовки студентів; 4) інтеграція організаційних форм, методів, технологій і засобів навчання на метадисциплінарному рівні в освітній діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; 5) забезпечення системно-систематичної рефлексійної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей як суб'єктів вияву загальнокультурної компетентності;

- *уточнено* зміст (загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей визначається як інтегративна якість, яка ґрунтується на здобутих під час підготовки в закладі вищої освіти знаннях, уміннях, навичках, особистісних і професійно важливих якостях, суб'єктному досвіді й забезпечує здатність особистості орієнтуватися в культурному розмаїтті сучасного багатокультурного світового суспільства на основі розуміння й збереження власної національно-культурної ідентичності та толерантного ставлення до індивідуальних, національних й етнічних відмінностей представників різних культур) й описано структуру (як єдність взаємопов'язаних конструктивних компонентів: аксіологічно-мотиваційного, суб'єктно-процесуального, інформаційно-змістового, діяльнісно-культурного та суб'єктно-рефлексійного) загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як дидактичного феномена; особливості й специфіку застосування положень компетентнісного підходу в інтегративному поєднанні з положеннями інших методологічних підходів у закладі вищої освіти в контексті

формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету;

- *конкретизовано* критерії (аксіологічно-мотиваційний, суб'єктно-процесуальний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-культурний, суб'єктно-рефлексійний) і відповідні критерійні показники вияву рівня (високий, середній, низький) сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та відповідний діагностувальний інструментарій.

Подальшого розвитку набули положення педагогічної теорії про дидактичні засади викладання й навчання дисциплін гуманітарного циклу в закладі вищої освіти, роль і місце елективних курсів як дидактичного засобу впливу на процес цілеспрямованого формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету й новітні форми організації освітнього процесу у вищій школі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в:

- розробленні метапредметного та міжпредметних елективних курсів для студентів вищої школи (гуманітарні спеціальності): «Ключові компетентності для навчання протягом життя як цінність сучасного європейця», «Формування компетентності культурної обізнаності й самовираження особистості – майбутнього професіонала гуманітарної галузі», «Основи толерантного спілкування та перекладацька діяльність»; уточненні методики комунікативних тренінгів; створенні навчально-методичного комплексу для самостійної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей, спрямованого на формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей;

- підготовці методичних рекомендацій для викладачів і студентів гуманітарних спеціальностей щодо формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 603-34/03 від 30.06.2020 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-404 від 23.06.2020 р.), ПАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» (довідка про впровадження №2237 від 31 березня 2021 р.); Інституту педагогіки НАПН України (довідка про впровадження № 417 від 28.12.2020 р.).

Апробація результатів дисертаційної праці. Основні положення та результати дисертації представлено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема:

- *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* (Монреаль (Канада), 2017);

- *Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика в сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* (Монреаль (Канада), 2017);

- *Modern scientific challenges and trends* (Warsaw, Poland, 2018);
- *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* (Київ, 2020);
- Інтернет-конференції: *Стратегічні пріоритети в науці* (Вінниця, 2020);
- the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”: *Science, society, education: topical issues and development prospects* (Kharkiv, Ukraine. 2020).

Публікації. За темою дослідження авторкою опубліковано 12 наукових і науково-методичних праць: 1 методичні рекомендації; 5 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 2 статті в наукометричних і зарубіжних виданнях; 4 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня (міжнародних і всеукраїнських).

Структура дисертації. Структура дисертаційної праці зумовлена логікою викладу отриманих результатів на теоретико-практичному рівні відповідно до сформульованої мети та завдань дослідження. Зміст роботи організаційно представлено: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, що містить 378 позицій (з них – 39 іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінок (197 сторінок основного тексту). Робота містить 20 таблиць на 16 сторінках і 9 рисунків на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми й актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження, розкрито методи дослідження, наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації, подано відомості про публікації автора та структуру дисертації.

У **першому розділі** дисертації «**Теоретичні засади формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету**» обґрунтовано вибір компетентнісного підходу як парадигмально-визначального в організації освітнього процесу закладів вищої освіти, здійснено категорійний аналіз ключових понять дослідження шляхом уточнення їхнього змісту та структури, надано авторське визначення поняття «загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей».

Дослідження стану проблеми формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей дає змогу стверджувати, що на сьогодні в Україні існує нагальна потреба у висококомпетентних фахівцях, здатних не лише до розв'язання нестандартних завдань, а й до гармонійної взаємодії з іншими людьми, здатних відчувати повагу до культурного розмаїття, гордість за культурні здобутки людства. Формування загальнокультурної компетентності в освітньому процесі закладів вищої освіти передбачає якісні зміни у ставленні студентів гуманітарних спеціальностей до культури, духовних та культурних цінностей, розумінні важливості збереження культурної спадщини України та світу для наступних поколінь. У подальшій професійній діяльності студенти гуманітарних спеціальностей із сформованою загальнокультурною

компетентністю здатні виявляти такі особистісні, моральні та духовні якості, які дають їм змогу узгоджувати власну поведінку із загальноприйнятими у сучасному суспільстві нормами, усвідомлювати значення культурної спадщини народів світу у збереженні культурного різноманіття та власної національної культури як невід'ємного компонента світової культури, визнавати пріоритет загальнолюдських цінностей тощо.

Визначено, що *загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей* є інтегративною якістю, яка ґрунтується на здобутих під час підготовки у закладі вищої освіти знань, умінь, навичок та суб'єктного досвіду і забезпечує здатність особистості орієнтуватися у культурному розмаїті сучасного багатонаціонального світового суспільства на основі розуміння і збереження власної національно-культурної ідентичності та толерантного ставлення до індивідуальних, національних та етнічних відмінностей представників різних культур.

Структуру загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей складають п'ять конструктивних компонентів, до яких відносимо аксіологічно-мотиваційний, суб'єктно-процесуальний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-культурний та суб'єктно-рефлексійний.

Складниками аксіологічно-мотиваційного компонента є наявність у студентів гуманітарних спеціальностей універсальних ціннісних орієнтацій; прагнення до конструктивного спілкування з представниками різних культур та етності; наявність пізнавального інтересу до культурних надбань українського народу та народів світу; дбайливе ставлення до національної та світової культурної спадщини; позитивна мотивація до збереження культурних цінностей для наступних поколінь. Під ціннісними орієнтаціями розглядаємо складне інтегральне утворення особистості, яке визначає її світогляд та регулює її особистісну, професійну й суспільну діяльність відповідно до етичних норм та правил загальної поведінки у сучасному багатокультурному середовищі. Суб'єктно-процесуальний компонент загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей включає такі складники як соціальна активність, виявами якої є ініціативність та відповідальність; комунікативні уміння, які забезпечують ефективну взаємодію з різними людьми; уміння запобігати конфліктам між представниками різних культур та етносів; здатність творчо мислити й здійснювати творчу діяльність. Інформаційно-змістовий компонент загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей складають знання, уміння та навички, необхідні для ефективного існування у багатокультурному середовищі. Діяльнісно-культурний компонент загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей містить такі складники як толерантне ставлення до представників різних етнічних груп та культур; здатність запобігати конфліктним ситуаціям, здатність до критичного мислення. Суб'єктно-рефлексійний компонент загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей включає здатність до рефлексії та емпатії.

У другому розділі дисертації **«Обґрунтування дидактичної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних**

спеціальностей»: визначено дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності особистості; дефініційовано сукупність організаційно-дидактичних умов формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як основу створення моделі; описано моделювання процесу формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей.

Здійснений теоретичний аналіз наукових педагогічних праць (Н. Арістової, Т. Василюк, О. Герасимової, І. Гриценко, І. Дорохіної, Н. Євтушенко, Г. Захарової, І. Ковалинської, М. Моцар, Т. Несвірської, А. Павленко, І. Павленко, О. Малихіна, М. Малоіван, М. Марусинець, С. Остапенко, І. Сіняговської, Г. Удовіченко, О. Усик, О. Федорцової, І. Шумілової, С. Яблокова, Н. Якси) уможливив виявлення та обґрунтування організаційно-дидактичних умов формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету: 1) активація мотивації здобуття гуманітарних знань, як ціннісно-особистісної основи розвитку особистості в умовах глобалізації; 2) суб'єктивація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищій школі; 3) створення стимульовального інформаційно-гуманітарного середовища як засобу константного оновлення змісту загальнокультурної (як складової гуманітарної) підготовки студентів; 4) інтеграція організаційних форм, методів, технологій і засобів навчання на метадисциплінарному рівні в освітній діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; 5) забезпечення системно-систематичної рефлексійної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей як суб'єктів вияву загальнокультурної компетентності.

Основу процесу формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей складають провідний і супідрядні методологічні підходи. Провідним методологічним підходом визначено компетентнісний підхід, супідрядними (реалізація положень яких відбувається на інтегративній основі відносно провідного) – суб'єктний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, комунікативний, системний, синергетичний та особистісно зорієнтований.

Структурно-функційну модель формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету визначаємо як ідеалізоване представлення дидактичної системи, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних конструктивних блоків: пропедевтично-актуалізаційного, організаційно-інформаційного, діяльнісно-креативного та результативно-компетентнісного. Методологічну основу розробленої моделі складає сукупність провідного (компетентнісного) та супідрядних методологічних підходів (рис. 1).

Пропедевтично-актуалізаційний конструктивний блок репрезентовано такими складниками, як мета, завдання, методологічні підходи та принципи, виявлені організаційно-дидактичні умови. Головна мета запровадження розробленої структурно-функційної моделі полягає в досягненні позитивної динаміки рівня вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету. Серед принципів навчання, які ефективно сприяють формуванню загальнокультурної

компетентності студентів гуманітарних спеціальностей виділяємо принцип культуровідповідності, принцип інтерактивної взаємодії всіх учасників освітнього середовища університету, принцип навчання на основі проблемної ситуації, принцип зв'язку навчання з життям та принцип гуманістичної спрямованості освітнього процесу.

Другий конструктивний блок – організаційно-інформаційний – спрямований на визначення ознак створення стимулювального освітнього середовища; а також розроблення дидактико-методичного супроводу суб'єктивації процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищій школі та суб'єктивації особистості студента-гуманітарія.

Діяльнісно-креативний конструктивний блок забезпечує гармонійне поєднання традиційних і інноваційних форм організації, методів, технологій та засобів формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та їхню імплементацію в освітній процес закладу вищої освіти. Серед форм організації навчання виокремлюємо традиційні лекції, лекції-візуалізації, лекції-дискусії, лекції-презентації, лекції-прес-конференції, практичні та семінарські заняття, науково-практичні конференції, тематичні вечори, екскурсії, конкурси. До ефективних методів відносимо навчальні тренінги, метод аналізу конкретних навчальних ситуацій, метод мозкового штурму, метод проєктів, ігрові методи, метод дискусії; технологій – технології проблемного навчання, інформаційно-комунікаційні технології. Поряд із традиційними підручниками та посібниками, ефективними засобами навчання визначено відкриті освітні електронні ресурси (довідкові й навчальні), веб-сторінки викладачів, які містять навчальну та навчально-методичну інформацію, мережеві пошукові системи тощо. Застосування методу аналізу конкретних навчальних ситуацій у формуванні загальнокультурної компетентності сприяє, по-перше, набуттю ними глибоких знань про особливості професійної діяльності, усвідомленню специфіки обраної професії, формуванню професійно важливих якостей, а по-друге, формуванню необхідних іншомовних комунікативних умінь, збагаченню та розширенню їхнього лексичного запасу в межах певної тематики.

Четвертий конструктивний блок – результативно-компетентнісний – передбачає добір діагностувального інструментарію; визначення критеріїв, показників та рівнів вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, а також добір ефективних форм, методів і засобів рефлексійної діяльності студентів-гуманітаріїв.

Теоретичний аналіз наукової педагогічної літератури дав змогу визначити найбільш ефективні форми організації, методи, технології та засоби навчання для формування зазначеної компетентності.

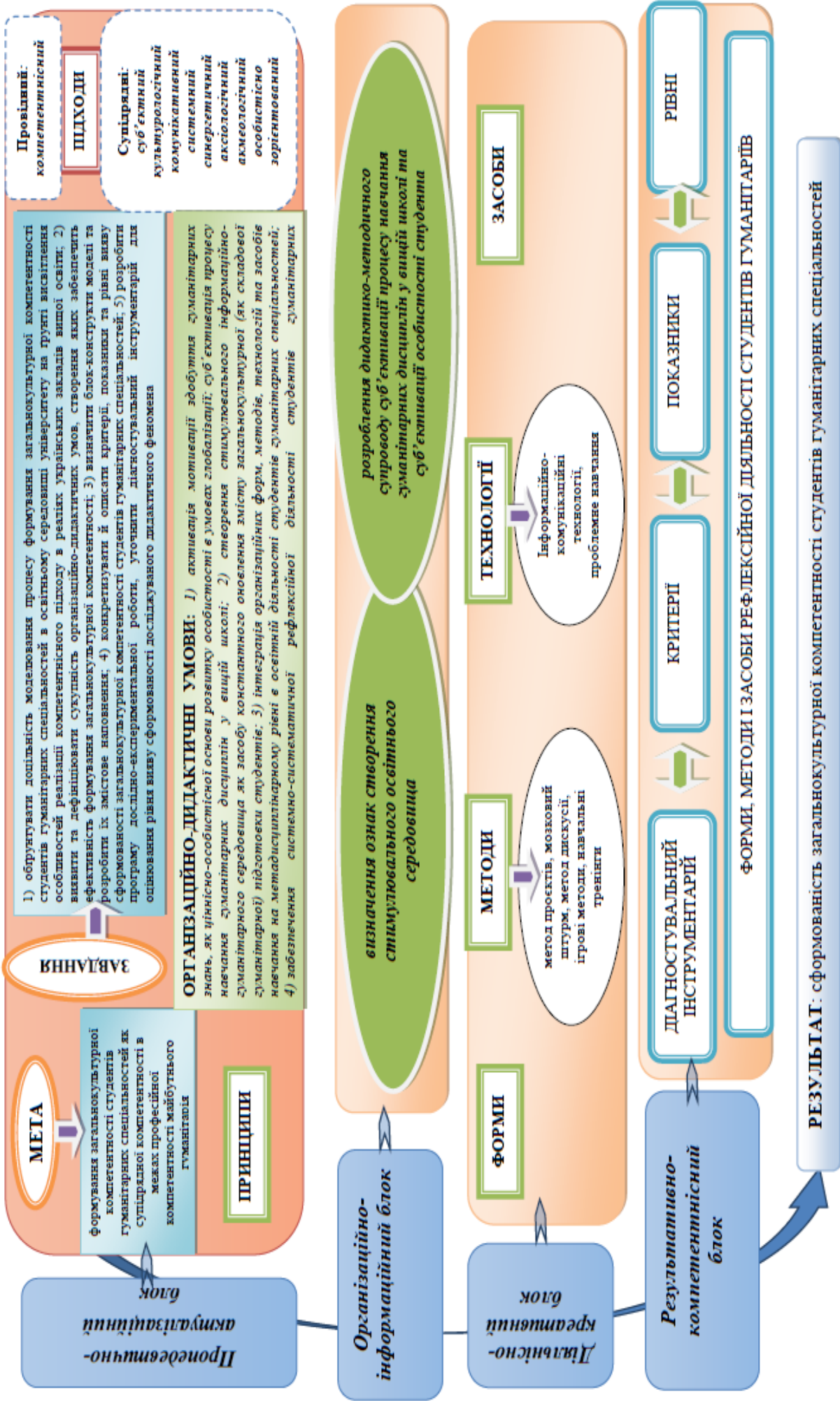

Рис. 1 Структурно-функційна модель формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей

Добір ефективних форм, методів і засобів рефлексійної діяльності студентів-гуманітаріїв передбачає формування в них здатності до рефлексії професійної діяльності та емпатії, аналізувати та реалізувати власні потенційні можливості задля досягнення успіху у професійній діяльності.

Головним результатом імплементації розробленої структурно-функційної моделі в освітнє середовище університету є забезпечення позитивної динаміки рівня вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в цілому й покомпонентно зокрема.

У **третьому розділі** дисертації «**Дослідно-експериментальна апробація дієвості досліджуваної моделі**» представлено опис процесу розроблення критерійно-діагностувального інструментарію для вияву рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей; надано програму експериментальної роботи з імплементації авторської моделі в освітній процес вищої школи; здійснено аналіз й узагальнення результатів експериментальної роботи.

Згідно визначеної структури загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей (у першому розділі дисертаційної праці) було виокремлено наступні критерії, за якими визначався рівень сформованості досліджуваного дидактичного феномена, а саме: аксіологічно-мотиваційний, суб'єктно-процесуальний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-культурний та суб'єктно-рефлексійний. Визначені критерії та показники відповідають трьом рівням (низький, середній, високий) вияву його сформованості.

Головна мета формувального етапу педагогічного експерименту полягала у перевірці припущень щодо ефективності розробленої авторської структурно-функційної дидактичної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей у освітньому середовищі університету. Навчальними дисциплінами щодо формування зазначеної компетентності було обрано «Практичний курс основної іноземної мови (англійська мова)» та «Лінгвокраїнознавство країн англійської мови».

З метою апробації дієвості розробленої авторської структурно-функційної дидактичної моделі формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та динаміки змін рівня вияву її сформованості проведено контрольні зрізи знань до початку формувального етапу експерименту та після його закінчення.

На контрольному етапі експерименту проведено зіставлення розподілів студентів гуманітарних спеціальностей в експериментальних і контрольних групах за рівнями сформованості загальнокультурної компетентності. Було сформульовано такі припущення (гіпотезу H_0 та гіпотезу H_1):

- емпіричні розподіли студентів експериментальних груп за рівнями вияву сформованості загальнокультурної компетентності на початку й після завершення експерименту не відрізняються між собою (H_0);
- емпіричні розподіли студентів експериментальних груп за рівнями вияву сформованості загальнокультурної компетентності на початку й після завершення експерименту відрізняються між собою (H_1), що може бути

підтверджено застосуванням методів математичної статистики та відповідних методик доведення статистичної значущості змін.

Таблиця 1

Узагальнені результати діагностування рівнів вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та динаміка змін (за компонентами у порівнянні констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту)

Компонент (за відповідним критерієм)	Група (%)	Констатувальний етап (до початку формувального етапу)			Контрольний етап (після завершення формувального етапу)			Динаміка змін за рівнями вияву сформованості компетентності			χ^2
		Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий	Коефіцієнт Пірсона
Аксіологічно-мотиваційний	ЕГ	51,3	47,8	0,9	27,8	52,2	20,0	-23,5	4,3	19,1	44,24
	КГ	46,4	51,8	1,8	37,3	59,1	3,6	-9,1	7,3	1,8	4,42
Суб'єктно-процесуальний	ЕГ	47,0	48,7	4,3	26,1	52,2	21,7	-20,9	3,5	17,4	35,47
	КГ	47,3	49,1	3,6	37,3	51,8	10,9	-10,0	2,7	7,3	8,44
Інформаційно-змістовий	ЕГ	45,2	53,0	1,7	26,1	54,8	19,1	-19,1	1,7	17,4	34,38
	КГ	44,5	52,7	2,7	33,6	58,2	8,2	-10,9	5,5	5,5	8,45
Дяльнісно-культурний	ЕГ	36,5	47,0	16,5	18,3	49,6	32,2	-18,3	2,6	15,7	29,91
	КГ	31,8	49,1	19,1	23,6	50,9	25,5	-8,2	1,8	6,4	4,94
Суб'єктно-рефлексійний	ЕГ	42,6	49,6	7,8	22,6	53,9	23,5	-20,0	4,3	15,7	32,75
	КГ	44,5	50,9	4,5	33,6	58,2	8,2	-10,9	7,3	3,6	6,67

Аналіз отриманих результатів надав можливість констатувати наявність суттєвої позитивної динаміки рівнів вияву сформованості загальнокультурної компетентності в експериментальній групі на контрольному етапі експерименту згідно визначених критеріїв – *аксіологічно-мотиваційного, суб'єктно-процесуального, інформаційно-змістового, діяльнісно-культурного та суб'єктно-рефлексійного*. Порівняння результатів засвідчує приблизно однаковий (відсутні статистично значущі розбіжності) початковий рівень вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів в експериментальній і контрольній групах на початку експериментальної роботи та суттєві статистично значущі розбіжності (набагато вищим є в студентів експериментальної групи у порівнянні зі

студентами контрольної групи) у вияві рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей після завершення формувального етапу експерименту, коли було здійснено імплементацію авторської структурно-функційної моделі на основі створення сукупності відповідних організаційно-дидактичних умов (таблиця 1). Таким чином було спростовано гіпотезу H_0 і доведено експериментальним шляхом правильність гіпотези H_1 .

Констатовано, що мету дисертаційної праці досягнуто, завдання виконано, правильність сформульованого на гіпотетичному рівні *припущення* (на початку дослідження) про те, що формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету буде ефективним, якщо буде розроблено теоретично обґрунтовану структурно-функційну дидактичну модель формування досліджуваного дидактичного феномена й упроваджено її в освітню практику вищої школи на основі створення сукупності відповідних організаційно-дидактичних умов, а також гіпотези H_1 (сформульованої на початку експериментальної роботи) доведено.

Статистичну значущість отриманої динаміки зміни рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей підтверджено на основі застосування критерію згоди χ^2 Пірсона.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній праці здійснено теоретичне узагальнення актуальної проблеми дидактики вищої школи та запропоновано авторські інновації в контексті її розв'язання.

Результати теоретико-експериментального дослідження доводять правильність висунутої на його початку гіпотези, а також підтверджують виконання поставлених завдань.

1. На засадах вивчення особливостей реалізації компетентнісного підходу в інтегративному поєднанні з іншими методологічними підходами в освітньому процесі вищої школи, уточнено зміст й описано структуру загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як дидактичного феномена. Загальнокультурну компетентність студентів гуманітарних спеціальностей визначаємо як інтегративну якість, яка ґрунтується на здобутих під час підготовки в закладі вищої освіти знаннях, уміннях, навичках, особистісних та професійно важливих якостях, суб'єктному досвіді й забезпечує здатність особистості орієнтуватися в культурному розмаїтті сучасного багатокультурного світового суспільства на основі розуміння й збереження власної національно-культурної ідентичності та толерантного ставлення до індивідуальних, національних й етнічних відмінностей представників різних культур.

На ґрунті узагальнення й урахування наукових позицій українських і зарубіжних науковців, а також реалізації ідей компетентнісного підходу як провідного у підготовці майбутніх гуманітаріїв, Рекомендацій Ради Європейського Союзу щодо ключових компетентностей для навчання протягом життя, структуру загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей представлено як єдність взаємопов'язаних конструктивних компонентів:

аксіологічно-мотиваційного, суб'єктно-процесуального, інформаційно-змістового, діяльнісно-культурного та суб'єктно-рефлексійного.

2. Розроблено та теоретично обґрунтовано структурно-функційну дидактичну модель формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних конструктивних блоків: пропедевтично-актуалізаційного, організаційно-інформаційного, діяльнісно-креативного та результативно-компетентнісного. Методологічну основу розробленої моделі складає сукупність провідного (компетентнісного) та супідрядних методологічних підходів.

Головною метою імплементації розробленої структурно-функційної моделі є досягнення позитивної динаміки рівня вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету загалом та на рівні кожного конструктивного компонента в межах її структури.

3. Виявлено та дефініційовано сукупність організаційно-дидактичних умов формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету як основу моделювання досліджуваного процесу: 1) активація мотивації здобуття гуманітарних знань, як ціннісно-особистісної основи розвитку особистості в умовах глобалізації; 2) суб'єктивізація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищій школі; 3) створення стимулювального інформаційно-гуманітарного середовища як засобу константного оновлення змісту загальнокультурної (як складової гуманітарної) підготовки студентів; 4) інтеграція організаційних форм, методів, технологій і засобів навчання на метадисциплінарному рівні в освітній діяльності студентів гуманітарних спеціальностей; 5) забезпечення системно-систематичної рефлексійної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей як суб'єктів вияву загальнокультурної компетентності.

4. Розроблено експериментальну програму впровадження розробленої структурно-функційної дидактичної моделі на основі конкретизації критеріїв (аксіологічно-мотиваційний, суб'єктно-процесуальний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-культурний та суб'єктно-рефлексійний) і відповідних критерійних показників вияву рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та відповідного діагностувального інструментарію. Визначені критерії та показники відповідають трьом рівням (низькому, середньому, високому) вияву сформованості досліджуваного феномена. Навчальними дисциплінами щодо формування зазначеної компетентності було обрано «Практичний курс основної іноземної мови (англійська мова)» та «Лінгвокраїнознавство країн англійської мови».

5. Здійснено експериментальну перевірку імплементації дидактичної моделі в освітній процес вищої школи на основі створення відповідних організаційно-дидактичних умов.

Аналіз отриманих результатів надав змогу констатувати наявність суттєвої позитивної динаміки рівнів вияву сформованості загальнокультурної компетентності в експериментальній групі на контрольному етапі експерименту

згідно визначених критеріїв. Порівняння результатів, отриманих у ході проведення експериментальної роботи, засвідчило приблизно однаковий (відсутні статистично значущі розбіжності) початковий рівень вияву сформованості загальнокультурної компетентності студентів в експериментальній і контрольній групах на початку експериментальної роботи (констатувальний етап експерименту) та суттєві статистично значущі розбіжності (набагато вищим є в студентів експериментальної групи у порівнянні зі студентами контрольної групи) у вияві рівня сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей після формульованого етапу експерименту, по завершенню імплементації авторської структурно-функційної моделі на основі створення сукупності відповідних організаційно-дидактичних умов. Таким чином, було спростовано гіпотезу H_0 і доведено експериментальним шляхом правильність гіпотези H_1 .

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування загальнокультурної компетентності студентів. Подальшого вивчення потребують питання розроблення технологій формування загальнокультурної компетентності студентів різних спеціальностей на основі використання дидактичного потенціалу психолого-педагогічних дисциплін у визначеному контексті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Квітка О. О. Зміст і структура загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-1-14-19>
2. Квітка О. О. Роль і місце компетентності культурної обізнаності та самовираження в системі ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 1. С. 37–40. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.1-7>
3. Квітка О. О. Дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності студентів. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 69–74. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-69-79>
4. Квітка О. О. Зміст і сутність компетентності культурної обізнаності студентів гуманітарних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 2. С. 19–23.
5. Квітка О. О. Формування ключових компонентів загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 3. С. 98–103. DOI: DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-98-103>

Публікації в наукових виданнях іноземних держав та у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз:

6. Квітка О. О. Формування компетентності культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей. *Jurnalul Umanitar Modern*. 2019. № 1. С. 23–26.

7. Kvitka O., Digital Culture as a Component of General Cultural Competence of Students. *Euromentor Journal Studies about Education* : Christian University, No.3, pp. 79–88.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Квітка О. О. Компетентність культурної обізнаності та самовираження як найважливіша умова самоорганізації та саморозвитку особистості. *Стратегічні пріоритети в науці*: матеріали XI міжн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 10 лют. 2020 року. Вінниця, 2020. С. 43–46.

9. Квіта О. О. Загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей: психолого-педагогічний аспект. // *Science, society, education: topical issues and development prospects*. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2020. С. 212–215. URL: <http://sci-conf.com.ua>

10. Квітка О. О. Вплив інформаційних технологій на розвиток загальнокультурної компетентності студентів. Актуальні проблеми вищої професійної освіти : матеріали VIII міжн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 20 бер. 2020 року. Київ, 2020. С. 85–87.

11. Квітка О. О. Вплив соцмедіа на розвиток загальнокультурної компетентності студентів. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти», 14 травня 2020 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 164–166.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Квітка О. О. Формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей: методичні рекомендації для викладачів і студентів гуманітарних спеціальностей університетів. Київ : Педагогічна думка, 2020. 48 с.

АНОТАЦІЇ

Квітка О. О. Формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Інститут педагогіки НАПН України, Київ, 2021.

У дисертації подано результати теоретико-практичного дослідження проблеми формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету.

Проаналізовано стан розробленості виучуваної проблеми у педагогічній теорії, визначено зміст і структуру загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як дидактичного феномена на ґрунті висвітлення особливостей реалізації компетентнісного підходу в реаліях українських закладів вищої освіти.

Виявлено дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі університету, виявлено й дефініційовано відповідні організаційно-дидактичні умови як основу моделювання досліджуваного процесу, розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функційну модель формування досліджуваного феномена.

Конкретизовано й описано критерії та показники сформованості загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей; розроблено програму дослідно-експериментальної роботи; виокремлено й застосовано комплекс методів діагностування рівня вияву сформованості досліджуваного феномена; здійснено дослідно-експериментальну апробацію дієвої ефективності авторської структурно-функційної моделі на основі створення відповідних організаційно-дидактичних умов; за допомогою сучасних методів математичної статистики підтверджено припущення про ефективність імплементації розробленої авторської моделі в освітній процес закладів вищої освіти.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність; студенти гуманітарних спеціальностей; компетентнісний підхід; освітнє середовище університету; організаційно-дидактичні умови; структурно-функційна модель.

Квитка О. А. Формирование общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей в образовательной среде университета. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Институт педагогики НАПН Украины, Киев, 2021.

В диссертации представлены результаты теоретико-практического исследования проблемы формирования общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей в образовательной среде университета.

Анализируется уровень разработанности изучаемой проблемы в педагогической теории, определяется содержание и структура общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей как дидактический феномен на основе освещения особенностей реализации компетентностного подхода в реалиях украинских высших учебных заведений.

Вывявлен дидактический потенциал гуманитарных дисциплин в контексте формирования общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей в образовательной среде университета, выявлены и дефиницированы соответствующие организационно-дидактические условия как основа моделирования исследуемого процесса, разработана и теоретически обоснована структурно-функциональная дидактическая модель формирования изучаемого феномена.

Конкретизированы и описаны критерии и показатели сформированности общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей; разработана программа исследовательско-экспериментальной работы; выделен и использован комплекс методов диагностирования уровня сформированности

исследуемого феномена; осуществлена исследовательско-экспериментальная апробация действенной эффективности авторской структурно-функциональной модели на основе создания соответствующих организационно-дидактических условий; применение современных методов математической статистики подтверждает допущение об эффективности имплементации разработанной авторской модели в образовательный процесс высших учебных заведений.

Ключевые слова: общекультурная компетентность; студенты гуманитарных специальностей; компетентностный подход; образовательная среда университета; организационно-дидактические условия; структурно-функциональная модель.

Kvitka O. O. Formation of Universal Cultural Competence of Students of the Humanities in University Educational Environment. – Qualifying scientific work published as a manuscript.

The dissertation thesis submitted for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.09. – Theory of Education. – Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The thesis is aimed at investigating the problem of forming universal cultural competence of students of the humanities in university educational environment.

The Introduction contains information concerning substantiation of research topicality; determination of the object, the subject, the aim and the tasks of research; formulation of the hypothesis, the scientific novelty, theoretical and practical value of research; information about research connection with scientific plans and topics, approbation and implementation of obtained results; information about the author's publications, structure and load of research.

In the first chapter that is “Theoretical foundations of forming universal cultural competence of students of the humanities in the educational environment of university” the state of development of the investigated problem in pedagogical theory is analyzed, the content and structure of universal cultural competence of students of the humanities in the educational environment of the university as a didactic phenomenon based on highlighting the features of the competence-based approach in the realities of Ukrainian higher education institutions is determined.

On the basis of studying the peculiarities of the implementation of the competence approach in an integrative combination with other methodological approaches in the educational process of higher education, the content is clarified and the structure of universal cultural competence of humanities students as a didactic phenomenon is described. We define universal cultural competence of students of humanities as an integrative quality, which is based on the knowledge, skills, abilities, personal and professionally important qualities, subjective experience and provides the ability of an individual to navigate in the cultural diversity of modern society based on understanding and preserving one's own national and cultural identity and tolerant attitude to individual, national and ethnic differences of representatives of different cultures.

The second chapter – “Substantiation of the didactic model of forming universal cultural competence of students of the humanities” – reveals the didactic potential of humanities disciplines with the aim to form the universal cultural competence of

students of humanities in the educational environment of the university; organizational and didactic conditions of forming universal cultural competence of students of humanities as the basis for modeling the process under investigation are identified and defined; the structural-functional model of forming the studied phenomenon is developed and theoretically substantiated.

In the third chapter – “Experimental testing of effectiveness of the studied model” – the indicators for forming universal cultural competence of students of the humanities are specified and described; the program of research and experimental work is developed; the set of methods for diagnosing the level of manifestation of the studied phenomenon is singled out and applied; experimental testing of effectiveness of structural-functional model of forming universal cultural competence of students of the humanities in the educational environment of university on the basis of creating appropriate organizational and didactic conditions is provided; using modern methods of mathematical statistics the truth of the hypothesis on the effectiveness of the developed model implementation into the educational process of higher education establishments is confirmed.

The analysis of the obtained results made it possible to state the presence of significant positive dynamics of the levels of manifestation of the formation of universal cultural competence in the experimental group at the control stage of the experiment according to the defined criteria. Comparison of the results obtained during the experimental work showed approximately the same (no statistically significant differences) initial level of manifestation of the formation of universal cultural competence of students in the experimental and control groups at the beginning of the experimental work (statement stage of the experiment) and significant statistically significant differences among the students of the experimental group in comparison with the students of the control group) in revealing the level of formation of universal cultural competence of students of the humanities after completion of the formative stage of the experiment, after implementation of the author's structural-functional model based on creating a set of appropriate organizational and didactic conditions.

Key words: universal cultural competence, students of the humanities, competence-based approach, educational environment of university, organizational and didactic conditions, structural-functional model.